

Haliaksen vuosi

Aleksi Lehikoinen

Hangon lintuaseman 31. toimintavuosi käynnistyi juhllallisesti. Aseman 30-vuotista taivalta juhlistettiin Tringan kuukausikokouksen yhteydessä 8.1.2009 kolmella Halias-aiheisella esitelmällä sekä Halias-aiheisella tietokilpailulla. Juhlahumun takia asema oli miehittettynä vain 363 vuorokautta.

Hyvästä miehittäjätilanteesta huolimatta uudet miehittäjät ovat terveilleitä Haliakselle. Asemalla yöpyi vuoden aikana yhteensä 88 miehittä-

jää, bussiretkiä järjestettiin asemalle 12 ja muita päiväretkeilijöitä vieraili runsaasti. Asemanhoitajina vuonna 2009 toimivat Petteri Lehikoinen (varaukset) ja Aleksi Lehikoinen (aineistoasiat). Taloudenhoitajana toimi Johan Ekroos.

Tutkimus- ja julkaisutoiminta

Aseman julkaisutoiminta jatkui pirteänä: vuodelle 2009 kirjattiin kymmenen Halias-aiheista julkaisua. Lisäksi Trin-

ga 4/2008 oli Haliakselle omistettu teemanumero, joka sisälsi kolme erillistä artikkelia (Lehikoinen ym. 2008, Lintuasematoimikunta 2008, Useita kirjoittajia 2008).

Varsinaisiin vuoden 2009 julkaisuihin sisältyivät perinteiset vuosikertomukset Linnut-vuosikirjassa ja Haliaksen internet-sivuilla (Lehikoinen 2009b, d). Journal of Ornithology ja Journal of Avian Biology -sarjoissa julkaistut artikkelit tarkastelivat Afrikkaan matkaavien varpuslintujen

Halias on ehdottomasti parhaimpia paikkoja varpushaukan *Accipiter nisus* muutonseurantaan. Varpushaukka voi napata pahaavistamattoman pikkulinnun retkievääkseen puikkelehtiessaan niemen matalien puiden välissä. © Petteri Hytönen, Halias, 8.6.2010.

muuttoa muuttoreitin varrella yhteistyössä useiden rengastusasemien kanssa (Yohannes ym. 2009a,b). Puna-tulkun muuttokäyttäytymistä suhteessa pihlajanmarjasatoon tutkittiin *Ornis Fennicassa* julkaistussa artikkelissa (Fox ym. 2009).

Haliaksen aineistoa oli sisällytetty myös keväällä puolustettuun Aleksii Lehikoisen väitöskirjaan (Lehikoinen 2009a). Lisäksi julkaistiin ruskourpiaisien levinneisyyttä (Lehikoinen & Lindholm 2009), merimetson ruokailukäyttäytymistä (Kilpi ym. 2009) sekä pöllöjen vaellusaktiivisuutta (Lehikoinen 2009c, e) käsittelevät kirjoitukset kotimaisissa julkaisuissa.

Valtaosa Halias-aiheisista artikkeleista on ladattavissa pdf-muodossa Haliaksen internet-sivuilta. Vuoden 2008 lopussa julkaisuluettelo piti sisälleen yhteensä 83 Halias-aiheista julkaisua.

Haliaksen viimeaikaiset havainnot päivitettiin käytännössä päivittäin Tiira-havaintojärjestelmään. Tuoreimpiin havaintoihin ja julkaisuluettuon löytyvät linkit aseman kotisivuilta. Halias-blogissa tiedotettiin aseman kuulumisista vuoden aikana noin 20 kertaa. Yksi uutisista, saaristolintujen huono pesimätulos, päättyi jopa YLE:n uutissivuille.

Sinirinta *Luscinia svecica* on linnustomme valopiilku, jota pääsee harvoin näkemään. Haliaksen verkkoaineisto kertoo sinirinnan muuton ajoittumisesta etelässä. © Petteri Hytönen, Halias, 21.5.2009.

Päähavainnoitsija Aatu Vattulaisen kevähavainnoinnin erityiskohteena oli muuttavien haahkojen sukupuolijakauma. Syksyllä panostettiin mm. hyvän varpuspöllövaelluksen tarkempaan dokumentointiin sekä tutkittiin suo- ja sarvipöllöjen ikä- ja sukupuolimäärittystä kuvaamalla kaikki pyydystetyt Asiot sekä keräämällä höyhennäytteitä DNA:han perustuvaa sukupuolimäärittystä varten.

Halias kuuluu yhdessä Tvärminnen eläintieteellisen aseman kanssa

läntisen Suomenlahden pitkäaikaisten ekologisten havaintosarjojen seuranta-verkoston (Western Gulf of Finland LTER-site WelFin).

Asematoiminnan kehittäminen

Metsähallituksen kanssa vuonna 2008 solmitun vuokrasopimuksen mukaan Tringan hallinnoiman tontin vuokra maksettiin puutarhan niityn niittämisellä, polkuverkoston ylläpidolla, ryhmien opastamisella, luonnonsuojelualueen valvonnalla sekä Uddskatanin ja Tulliniemen linnustonsuojelualueen pesimälintulaskennoilla ja niistä raportoinnilla. Harrastajat voivat tukea aseman toimintaa osallistumalla näihin talkoisiin.

Vuonna 2009 vuorossa olleet Tulliniemen linnustolaskennat toteutetaan kerran kolmessa vuodessa, ja tiedot luovutetaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen vetämän valtakunnallisen saaristolinnustoseurannan käyttöön.

Aseman viereen vuonna 2008 nousseen huoltorakennuksen viimeistelyä jatkettiin mm. saunan, terassin, ulkoseinien, rengastushuoneen sisätilojen ja ikkunoiden osalta. Huoltorakennus sisältää uuden lintujen käsittelyä varten tehdyn rengastushuoneen, saunan sekä varastotilaa. Aseman saunan löytö todettiin vuoden aikana moneen otteeseen ensiluokkaisiksi.

Halias osallistui Tringan nimissä aktiivisesti vuonna 2008 käynnistyneeseen Metsähallituksen vetämän Tulliniemen käyttö- ja hoitosuunnitelman laadintaan. Suunnitelma korvaa vanhan, lähes 20 vuoden takaisen suunnitelman ja linjaa esimerkiksi retkeilyä alueella. Kasvavan päiväretkeilijöiden määrän vuoksi aseman vakiohavainnointiin tarkoitettu bunkkeri on pyhitetty vain asemalla yöpyvien käyttöön, ellei asiasta sovita erikseen. Päiväretkeilijöille suositellaankin havainnointipaikaksi Uddskatanin eteläkärjessä sijaitsevaa eteläkalliota, joka on lähes bunkkerin veroinen tai ajoittain jopa parempi kuvaus- ja stajauspaikka.

Lintuaseman ohjeet päivitettiin vuoden 2009 aikana vastaamaan aseman

Nuolihaukkoja *Falco subbuteo* nähdään eniten syyskuussa. © Petteri Hytönen, Halias, 5.9.2009.

Nuori varpushaukka *Accipiter nisus* tähyttää mahdollista saalista ohittaessaan bunkkerin. © Petteri Hytönen, Halias, 30.8.2009.

nykytekniikan tilaa sekä selkeyttämään toimintaohjeita. Uusina toimintamuotoina ovat vuodesta 2010 alkaen niin sanotut vakiopyynti ja pöllövakio, jossa verkkopyynnin määrää ja aikaa on vakioitu siten, että vertailukelpoisuus paranee, mutta samalla vertailukelpoisuus edellisiin vuosiin säilyy. Uusien ohjeiden myötä asema siirtyy uuteen, Pekka Ikosen kehittämään tietokantaohjelmaan, joka mahdollistaa muuttolomakkeiden tarkkojen tietojen sekä iltahuudon tallentamisen päivittäin suoraan tietokoneelle. Ohjelma oli syksyllä 2009 testikäytössä asemalla.

Aseman retkitoimintaa kehitettiin järjestämällä kaksi erityisesti nuorille lintuharrastajille suunnattua viikonloppuretkettä. Huhti- ja heinäkuiset retket olivat kovin suosittuja ja niitä tullaan jatkamaan tulevinakin vuosina yhteistyössä Tringan nuorisosaaston kanssa.

Lintuhavainnot

Asemalla havaittiin vuoden aikana 232 lintulajia. Rengastajatilanne oli hyvä, koska lähes yhtäjaksoinen rengastus saatiin järjestettyä 25.7.–7.11. väliseksi ajaksi. Toimintavuonna rengastuksia kertyi selvästi keskiarvoa enemmän (11943 lintua, 93 lajia) (Taulukko 1).

Talvi

Leudon talven ja hyvän myyrätalanteen ansiosta lintuja näkyi poikkeuksellisen hyvin. Talven parhaimpia havaintoja olivat 1.2.–18.3. Tulliniemen sataman suulla havaitut pikku-uikut, joita oli parhaimmillaan parvessa kolme yksilöä. Koiras punasotka talvehti myös 28.2. asti. Nuori muuttohaukka talvehti saaristossa onnistuneesti huhtikuun alkuun saakka. Muita hyviä talvilajeja olivat harmaasorsa, tavi, sinisuohaukka, tuulihaukka, ruokki, valkoselkätikka ja niittykirvinen.

Kevät

Kevään kurkisumma oli normaalit 6340 lintua. Sen sijaan kevään haahkasumma 31 600 muuttavaa oli alhaisin määrä koko 2000-luvulla. Tulliniemen saaristolintulaskennoissa todettiin paikallisen haahkan pesimäkannan pienentyneen kolmanneksella neljässä vuodessa (Taulukko 2).

Haliaksen länsipuolella alkaa koirashaahkojen sulkasatoalue Saaristomerellä, joka on yksi Suomen kansainvälisesti arvokkaista IBA-alueista. 31.5. bunkkerilta laskettiin huikeat 26 800 paikallista koirashaahkaa, joten alueella on edelleen merkitystä lajin levähdysalueena.

Saaristolintulaskentojen mukaan valkuposkihanhien runsastuminen jatkuu voimakkaana, ja tiirojen pesijämäärät olivat ilahduttavasti kasvaneet (Taulukko 2). Kesäkuun alun kylmät ja sateiset kelit tuhosivat valitettavasti

huomattavan osan saaristolintujen pesinnöistä.

Kesä

Uddskatanin niemen asema-alueella todettiin pesimäselvityksissä kolme tylliparia, käenpiika- ja pikkutikkapari, viitakerttuspari, kolme paria pikkulepinkäisiä ja vähintään yksi urpiaisien reviiri (lentopoikue). Heinäkuussa sattui erikoinen episodi, kun aseman seinustalla pesineen haarapääskyn poikaset päätyivät näädän lounaaksi. Kesää piristivät perinteiset riuttatiirat 22.6., 23.7. ja 2.8.

Syksy

Syksyllä nähtiin taas useita huikeita muuttoja, vaikka kokonaisilmeeltään kausi oli edellisvuotta rauhallisempi. 3.8. muutti 204 käpytikkaa ja 16.8. 1640 merimetsoa. 29.8. nähtiin 3600 muuttavaa metsäkivistä, ja syksyn 16 600 kurjesta muutti 6500 14.9. Kuusitiaisten Suomen ennätys siirtyi uusille tuhatluvuille, kun 19.9. muutti 9757 lintua. Tuona päivänä kontrolloitiin Nilsissä pesäpoikasena rengastettu kuusitiainen.

9.10. kirjattiin asemalomakkeelle huikeat 35 varpuspöllöä, joista 30 saatiin verkoista. Isokäpylintuennätys (79m) nähtiin 8.10. ja 10.10. muutti mukavat 416 kulorastasta. 19.10. ja 1.11. nähtiin lounaassa massiivinen noin 30 000 allin parvi! 6.11. muutti leppoizat 10 490 räkättirastasta, ja aseman uusi kanadanhanhen muuttoennätys 269m kirjattiin 14.11. Viherpeippoja havaittiin vähemmän kuin koskaan koko aseman historian aikana: vain 2462m, joka on

noin 16 prosenttia viiden aikaisemman vuoden keskiarvosta. Syynä äkilliseen määrien romahtamiseen on pidetty *Trichomonas gallinae* -loisen aiheuttamaa kuolleisuutta.

Loppusyksyn 2009 peippolintujen muuttajamääriin ovat voineet vaikuttaa alentavasti myös vallitsevat idän ja pohjoisen puoleiset tuulet. Esimerkiksi peipon (45 800m) ja järripeipon (4400m) määrät jäivät 42 ja 45 prosenttiin viiden aikaisemman vuoden keskiarvosta. Näiden perusteella korjattuna viherpeippojen määrät olisivat taantuneet arviolta 36–38 prosenttiin aiemman viiden vuoden keskiarvosta.

Vanha mehiläishaukka *Pernis apivorus*.
© Aleksi Lehikoinen, Halias, 5.9.2009.

Vaelluslinnut

Vaellussyksy poikkesi selkeästi edellisistä vuosista. Runsaina esiintyivät viime syksynä pöllöt, käpytikka sekä kuusitiainen.

Hiiripöllöjä havaittiin yhteensä viisi yksilöä (2r). Varpuspöllöillä oli selvästi toiseksi runsain vaellus (170p, 135r, 3kontr), vaikka ennätysvuoden 2003 määristä jäätin reippaasti. Viirupöllöjä havaittiin yhteensä 16p ja verkoista saatiin kuusi eri yksilöä (3r, 3kontr), siis selkeästi toiseksi paras vuosi. Lehtopöllöt (yht. 42p) sen sijaan rikkoivat ennätyksen: verkoista saatiin yhteensä 26 yksilöä (18r, 8kontr).

Myös huuhkajilla oli parempi vuosi. Useita yksilöitä havaittiin, mutta vain yksi ekyi verkkoon. Sarvipöllöjä havaittiin hyvin (73r, 2kontr), suopöllöjä normaalisti (10p, 2m, 4r) ja helmipöllöjä lajin nykytilaan nähden kohtalaisesti (19r, 1kontr). Syksyn pöllövaelluksesta on kerrottu tarkemmin Tringan numerossa 4/2009 ilmestyneessä julkaisussa (Lehikoinen 2010).

Käpytikkavaellus (978m, 131p, 58r) oli historian toiseksi voimakain, mutta muilla tikoilla vaellus oli korkeintaan kohtalainen. Valkoselkätikka nähtiin kerran (1.10. 1r). Palokärjillä (79m, 69p, 23r) ja pikkutikkalla (50m, 33p, 6r) oli keskinertainen vaellus. Harmaapäätikkoja nähtiin normaalisti (3m, 5p 2r), mutta pohjantikkaa ei nähty kokonaan vuotena.

Tilhet olivat syksyllä kateissa (syksyn summa 2516m, 334p).

Kuusitiaisilla oli ennätysvaellus (peräti 46 090m, 121p, 3491r; Kuva 1). Haliaksella rengastetuista linnuista tuli seitsemän löytöä Signilskärin lintuasemalta (7–12 vuorokauden kulluttua rengastuksesta) ja viisi löytöä Ruotsin itäosista. Tali- (10 844m, 1780r), sini- (11 227m, 1680r) ja pyrstöiaisella

(1569m, 322p, 816 r) meno oli keskiker- taista. Hömötiaiset (7m, 22p, 7r) oli- vat huolestuttavasti kateissa jo neljättä vuotta peräkkäin. Töyhtötiaiset pysyi- vät perinteiseen tapaan metsissä (1r koko vuonna). Pähkinänakkeleita mer- kittiin 10m 9p, joista osa koskee samo- ja lintuja. Rengastetuista kahden todeti- tiin olevan *europa*-alalajia.

Pähkinähakkeja havaittiin 690m, 5p. Yhdeksästä rengastetusta linnusta alalajilleen määritettiin yksi itäinen ja peräti seitsemän nimialalajin yksilöä. Närhillä (66m, 2p, 1r) vaellus oli puo- lestaan vaatimaton. Pikkukäpylinnuil- la (2473m, 76p, mukana määrittämät- tömät iso/pikkukäpylinnut) oli hyvä

Halias ei ole harvinaisuuksien suhteen ehkä niin loistelas kuin saariasemat, mutta kyllä harvinaisuuksia Haliaksellekin eksyy, kuten kuvan kenttäkerttunen *Acrocephalus Agricola*. © Alekski Lehikoinen, Halias, 20.10.2009.

Klassinen pöllöyö 8.-9.10. Vas. Kaisa Välimäki, Alekski Lehikoinen., Tatu Hokkanen ja edessä Pasi Pirinen. Sylissä pari helmipöllöä *Aegolius funereus*, pari varpuspöllöä *Glaucidium passerinum*, pari sarvipöllöä *Asio otus* ja kaikkien näiden pikkuisten äiti, viirupöllö *Strix uralensis*. © Alekski Lehikoinen, Halias, 9.10.2009.

vaellus ja lintuja nähtiin niin keskike- sällä kuin loppusyksystä. Kirjosiipi- käpylintu nähtiin kolmesti ja isokäpy- lintuja (346m, 42p) liikkui ennätysrun- saasti.

Harvinaisuudet

Asemalle uusia lajeja havaittiin kaksi: kenttäkerttunen 20.10. ja mustakurk- kurautiainen 29.10. Muita kovempia harvinaisuushavaintoja olivat mm. pikkukultarinnat 31.5. ja 6.6., isokihu ja jalohaikara 18.8. sekä pussitiainen 20.10.

Kiitokset: Suomen Kulttuurirahas- ton apurahan turvin pystyttiin taas maksamaan syyskauden havainnoi- jille ja rengastajille päivärahaa, josta kiitokset. YIT tuki aseman huoltora- kennuksen rakentamista. Suuri kiitos kuuluu kaikille vuoden 2009 miehit- täjille, talkoolaisille ja asemamaksun maksaneille. Seppo Niiranen kokosi aseman rengastukset, siitä lämmin kii- tos! Tue lintuaseman toimintaa mak- samalla asemamaksu tai tee lahjoitus (aseman tili: 101430-205266).

Halias on omaa luokkansa vaelluslinnuissa ja niiden lukumäärissä, ja Haliaksen aineisto on selvästi kattavampi ja monipuolisempi kuin millään muulla suomalaisella lintuasemalla. Hakkeja *Nucifraga caryocatactes* laskettiin syksyn mittaan vajaat 700. © Petteri Hytönen, Halias. 20.9.2009.

Lähdeluettelo:

- Fox, A.D., Kobro, S., Lehikoinen, A., Lyngs, P. & Väisänen, R.A. 2009: Northern Bullfinch *Pyrrhula p. pyrrhula* irruptive behaviour linked to rowanberry *Sorbus aucuparia* abundance. — *Ornis Fennica* 86: 51–60.
- Kilpi, M., Lehikoinen, A., Asanti, T. & Rusanen, P. 2009: Skarven i Finland – hur det blev som det blev. — *Skärgården* 32(4): 6–11.
- Lehikoinen, A. 2009a: Climate forcing on avian life history. — Ph. D. Thesis. Helsingin yliopisto.
- Lehikoinen, A. 2009b: Halias. — Julkaisussa Nikkinen, L. (toim.): Suomen lintuasemien toiminta vuonna 2008. *Linnut-vuosikirja 2008*: 87–89.
- Lehikoinen, A. 2009c: Hangon lintuasemalla hyvä pöllösyksy. — *Linnut* 44(4): 7.
- Lehikoinen, A. 2009d: Hangon lintuaseman toimintakertomus 2008. — Haliaksen internet-sivut.
- Lehikoinen, A. 2009e: Pöllöjen vaellus Hangon lintuasemalla syksyllä 2009. — *Tringa* 36: (painossa).
- Lehikoinen, A. (toim.), Ekroos, J., Jaatinen, K., Lehikoinen, P., Lindén, A., Piha, M., Vattulainen, A. & Vähätalo, A. 2008b: Lintukantojen kehitys Hangon lintuasemalla 1979-2007. — *Tringa* 35:146-209.
- Lehikoinen, A. & Lindholm, A. 2009: Ruskourpiainen rantautui Suomeen. — *Linnut* 44(4): 32–36.
- Lintuasematoimikunta (toim. Lehikoinen, A.) 2008: Hangon lintuaseman kehittämissuunnitelma. — *Tringa* 35:220-239.
- Useita kirjoittajia 2008: Asemalla sattuu ja tapahtuu - otteita päiväkirjoista. — *Tringa* 35:210-219.
- Yohannes, E., Biebach, H., Nikolaus, G. & Pearson, D.J. 2009a: Migration speeds among eleven species of long-distance migrating passerines across Europe, the desert and eastern Africa. — *Journal of Avian Biology* 40: 126–134.
- Yohannes, E., Biebach, H., Nikolaus, G. & Pearson, D.J. 2009B: Passerine migration strategies and body mass variation along geographic sectors across East Africa, the Middle East and the Arabian Peninsula. — *Journal of Ornithology* 150: 369–381.